

О. М. Диба,
канд. екон. наук, доцент,
Є. С. Осадчий,
А. П. Стрижак,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРИСКОРЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЗА АСПЕКТАМИ ВПЛИВУ

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

Розглянуто проблеми сучасного рівня капіталізації банківської системи України за аспектами позитивного і негативного впливу іноземного інвестування, запропоновано заходи збільшення капіталізації.

Ключові слова: капіталізація, іноземний капітал, банківський капітал, кредитна експансія.

Рассмотрены проблемы современного уровня капитализации банковской системы Украины за аспектами положительного и отрицательного влияния иностранного инвестирования, предложены меры увеличения капитализации.

Ключевые слова: капитализация, иностранный капитал, банковский капитал, кредитная экспансия

The research analyzes the impact assessment of foreign investors in the capitalization of the domestic banking system.

Key words: capitalization, foreign capital, bank capital, credit expansion.

Актуальність. Концентрація і капіталізація значною мірою визначають надійність банку, його потенціал, відтак залучення і підтримання достатнього обсягу капіталу є основною вимогою до вітчизняної банківської системи, оскільки високий рівень її капіталізації є ознакою стабільності економіки країни. Високий рівень капіталізації банків гарантує їх фінансову стійкість за нестабільності фінансової системи і забезпечує інвестиційну спроможність. Недостатня ж капіталізація банків, на необхідності збільшення якої наголошували вітчизняні науковці, відповідно до

міжнародних стандартів і завдань забезпечення економічного розвитку негативно позначається й нині на загальноекономічній ситуації.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблемам капіталізації банківської системи України присвячено багато праць вітчизняних дослідників, зокрема, М. Алеєєнка, Л. Примостки, М. Диби, Є. Жукова, Б. Луціва, І. Лютого, В. Гейця, А. Гриценка, В. Герасименка, В. Міщенко й ін., однак і донині гостродискусійними залишаються деякі аспекти щодо оцінювання позитивного та негативного впливу іноземного капіталу на вітчизняну банківську систему з огляду на методи підтримання ними стабільної діяльності у період фінансової кризи.

Метою статті є визначення позитивних і негативних факторів впливу іноземного капіталу на банківську систему України та особливостей збільшення капіталу в банківських установах в умовах кризи.

Викладення основного матеріалу. Поняття «капіталізація» стосовно різних галузей економіки сучасними науковцями тлумачиться за різними аспектами, зокрема: 1) як перетворення доданої вартості у вигляді нерозподіленого прибутку в капітал і розширення виробництва шляхом збільшення активів; 2) процес реалізації майна підприємства для збільшення капіталу; 3) грошовий вираз вартості акцій відповідно до їх кількості [1]; 4) реінвестування отриманого прибутку; 5) сумарні пасиви або інвестовані власниками кошти.

Стосовно визначення капіталізації банків слід визнати важливим розмежування двох взаємопов'язаних аспектів капіталізації: реальної і фіктивної. Реальна капіталізація як процес перетворення вартості, втіленої у матеріальних й інших реальних цінностях, що складають джерела її зростання, характеризує відтворювальну здатність капіталу як засобу примноження вартості шляхом реінвестування отриманого доходу; фіктивна — відтворює реальний капітал у цінних паперах й відповідає капіталізації певного об'єкта як грошовий вираз вартості випущених ним цінних паперів, встановлений за котируванням на фондовій біржі.

Різке зростання надходження в Україну іноземних інвестицій із 2004 р. призвело до споживацького буму, тобто до прихованого споживчого фінансування іноземних виробників. Очікування уряду щодо активізації фінансування реального сектору економіки не підтвердилися, що, у свою чергу, спричинило зростання проблемних активів у більшості банків, і відтак загострило кризову ситуацію.

У цей час за даними НБУ найдинамічнішим сегментом системи банківських установ в Україні стали банки з іноземними капіталом (табл. 1), кількість яких порівняно з 2005 р. збільшилась у 2,7 разу, або на 173 % (банків із 100 %-ним іноземним капіталом — у 2,8 разу, або на 185 %).

Таблиця 1

ІНОЗЕМНІ БАНКИ В УКРАЇНІ 2005–2010 РР. [8]

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Кількість зареєстрованих банків	181	186	193	198	198	196
Кількість діючих банків	160	165	170	175	184	176
із частковим іноземним капіталом	19	23	35	47	53	52
із 100 %-ним іноземним капіталом	7	9	13	17	17	20

Структура банківських активів України, контрольованих іноземними резидентами, на початку 2010 р. вимірювалася активами російських фінансових компаній — 21, резидентів Австрії — 16, Італії — 14, Франції — 13, Угорщини — 7, Швеції — 6, Німеччини — 5, резидентів інших іноземних країн — 18 % (рис. 1).

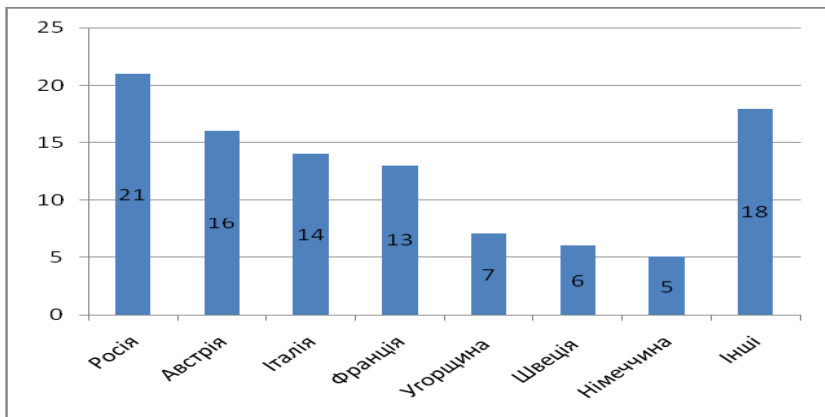

Рис. 1. Частка активів іноземних банків у сукупних активах банківської системи України за 7 місяців 2010 р. [8]

На цей період частка іноземного капіталу у статутному капіталі українських банків становила 36,0 %: на початку 2008 р. — 35,0 %, на початку 2009 р. — 36,7 % (рис. 2).

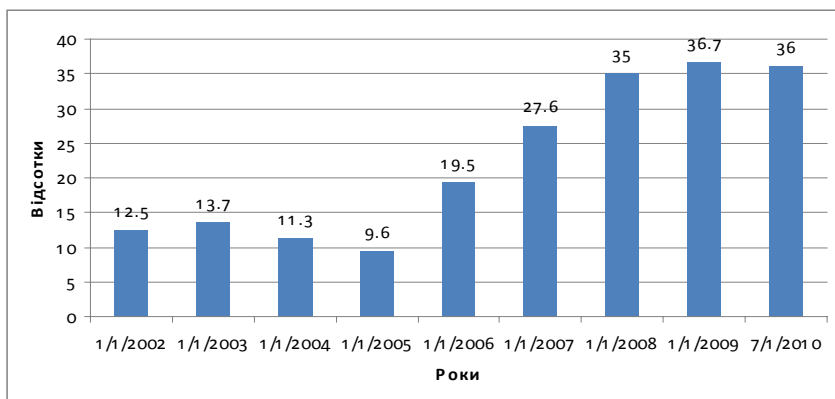

Рис. 2. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків у 2002–2010 рр. [8]

Регулятивний капітал банківської системи у 2010 р. склав 147,503 млрд грн: на початку 2008 р. становив 72,265, на початку 2009 р. — 123,066 млрд грн. Відповідно норматив адекватності до середини 2010 р. склав 20,6 %, тобто на 6 процентних пункти більше, ніж на початку 2009 р. (14,01 %). Загальні активи банківської системи за половину 2010 р. збільшилися на 5,3 млрд грн і становили 885,57 млрд грн (табл. 2). Збільшення обсягу статутного капіталу банків відбулося на 36,7 млрд грн (44,6 %). У 8 банках на початку 2010 р. власний капітал мав від’ємне значення (у 7 із них була введена тимчасова адміністрація НБУ).

Таблиця 2

ДИНАМІКА АКТИВІВ І КАПІТАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ У 2005–2010 РР. [8]

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р. (7 міс.)
Власний капітал, млн грн	18421	25421	42566	69578	119263	127162
Темпи зростання власного капіталу, %	32	38	67.4	63.4	71.4	6.6
Регулятивний капітал, млн грн	18188	26373	41148	72265	123066	135802

Закінчення табл. 2

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р. (7 міс.)
Зростання регулятивного капіталу, %	38	45	56	75,6	70,3	10,1
Адекватність регулятивного капіталу, %	16.81	14.95	14.19	13.92	14.01	20.6
Чисті активи, млн грн	134348	213878	340179	599396	926086	885572
Зростання чистих активів, %	46.3	59,1	59	76,2	54,5	-4,3

У сучасному світі фінансова глобалізація стала однією із основних складових розвитку суспільства, тому експансія транснаціональних корпорацій і банків є її об'єктивним проявом. В українській економіці процеси глобалізації проявилися насамперед у збільшенні частки іноземного капіталу в банківському секторі й реалії сьогодення свідчать, що активне надходження іноземного капіталу до вітчизняного банківського сектору містить як негативні, так і позитивні моменти. Наведені дані свідчать, що іноземний капітал поступово надходить до банківської системи України, його роль постійно зростає й стає очевидним, що підвищення частки іноземного капіталу неоднозначно впливає на розвиток банківської системи. Зокрема, безперечно позитивними моментами слід визнати: 1) створення якісно нового фінансово-економічного середовища; 2) збільшення капіталізації вітчизняних банків; 3) зростання рівня конкуренції і як наслідок — зниження вартості банківських послуг; 4) підвищення якості та розширення спектра банківських послуг; 5) упровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи; 6) використання новітніх банківських технологій; 7) запровадження високих стандартів обслуговування клієнтів [7].

Однак іноземний капітал у вітчизняній банківській системі відзначається й низкою негативних явищ, що визначають: 1) уразливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках; 2) ризики ймовірності захоплення банківського ринку України і посилення іноземного контролю; 3) зростання конкуренції на ринку банківських продуктів, що містить ризики низки банкрутств вітчизняних банків; 4) підвищення ймовірності втечі українського капіталу до зарубіжних країн; 5) ризики діяльності на вітчизняний ринок недостатньо надійних іноземних банків;

б) ризику збільшення спекулятивної діяльності. Відтак, надмірна активність міжнародного капіталу створює нерівні умови здійснення банківської діяльності, підвищує ризики, призводить до виникнення диспропорцій у національній економіці.

Порівняння вітчизняної банківської системи із світовою з урахуванням чисельності населення країн виявляє, що Україна не перенасичена банками, однак порівняння кількості банків відповідно до рівня ВВП їх країн свідчить, що Україна має банків у 6 разів більше ніж Румунія, у 7 разів — ніж Чехія й Угорщина, й у 10 разів більше, ніж Польща.

Стрімке надходження іноземного капіталу до банківської системи України вимагає невідкладного вирішення питань щодо обсягів їх капіталів на вітчизняному ринку. Так, Асоціацією українських банків (АУБ) запропоновано законодавчо визначити норму участі іноземних інвестицій у сукупному капіталі банківської системи України на рівні 25 %, інші вважають доцільною оптимальну частку участі іноземного капіталу на рівні 30—40 %. Однак до останнього часу законодавчого вирішення питання участі іноземного капіталу на вітчизняному ринку не досягнуто, однак практично частка іноземного капіталу у статутному капіталі українських банків поступово наближається до 40 % й у певні періоди перевищувала цей рівень: у першій половині 2008 р. — на 40,4 % [4].

У 2009 р. іноземні фінансові групи активно підтримували свої дочірні банки в Україні, банки з іноземним капіталом активно збільшували свою капітальну базу зовнішніми ресурсами як за рахунок:

1) материнських структур, зокрема, Промінвестбанк від Внєшекономбанку отримав понад 4 млрд грн, основний акціонер Укрсиббанку BNP Paribas збільшив його капітал на 1,275 млрд грн, статутний капітал ВТБ Банку зріс на 770 млн грн, Укрсоцбанку — на 200 млн грн;

2) міжнародних фінансових інституцій, наприклад, ЄБРР надав на умовах субординованого боргу «Укрексімбанку» 250, «Райффайзен Банк Аваль» — 150, Укрсоцбанку й Укрсиббанку — по 100 млн дол. Міжнародна фінансова корпорація виділила 105 млн дол. «Райффайзен Банк Аваль» на умовах субординованого боргу.

Низка банків оголосили про свої наміри щодо нарощування власних капіталів: так, Альфа-Банк планує збільшити обсяг статутного капіталу до 3,716 млрд грн або 25 %, «Фінанси та кредит» з початку 2010 р. уже залучив 47,5 млн грн на умовах субординованого боргу (табл. 3).

**ПЛАНИ НАРОЩЕННЯ СТАТУТНИХ КАПІТАЛІВ
ДЕЯКИХ БАНКІВ НА 2010 РІК [9]**

«Райффайзен банк Аваль»	Власний капітал, у 2010 році має збільшитися на понад 930 млн грн, ще 350 млн грн буде спрямовано до додаткового капіталу банку
«Альфа Банк»	У другому кварталі поточного року завершається процедура ресстації статутного капіталу, в результаті чого статутний капітал банку збільшиться на 25 %, до 3,716 млрд грн
«Дочірній банк Сбербанку Росії»	У лютому 2010 року прийнято рішення збільшити статутний капітал на 1,47 млрд грн (на 175 %)
«Кредитпром банк»	Збільшення статутного капіталу протягом 2010 року на суму близько 60 млн дол.
«Піреус Банк МКБ»	У січні поточного року отримав 50 млн дол. Від материнської структури на умовах субординованого боргу
«ПУМБ»	Має намір залучити 50 млн дол. Субординованого кредиту строком на 5 років
«Фінанси та кредит»	З початку 2010 року залучив 47,5 млн дол. на умовах субординованого боргу
«Універсал Банк»	Банк планує збільшити капітал на 312 млн грн через конвертацію субординованого боргу, який на 01.04.10 становив 1,13 млрд грн
«ВіЕйБі Банк»	На загальному зібранні акціонерів прийнято рішення про збільшення статутного капіталу на 385 млн грн

Деякі іноземні банки, зокрема російські, з огляду на поточну політичну кон'юнктуру вже анонсували наміри щодо розширення бізнесу в Україні, проведення спільних акцій на міжнародному, українському і російському фінансових ринках, зокрема, російські банки зацікавлені у фінансуванні енергетичних й інфраструктурних проектів.

На основі аналізу перспектив збільшення статутних капіталів банків і питомої ваги капіталу іноземних банків у загальному обсязі капіталу банківської системи, можна стверджувати, що упродовж 2008 р. більшість іноземних банків активно нарощували свою капітальну базу, однак з 2009 р. капіталізація банків із значною часткою у загальному капіталі банківської системи зменшилась: Укрсоцбанку — з 5,73 до 4,86 %, «Райффайзен Банку» — з 7,86 до 6,31 % (рис. 3). У 2010 р. почалося повільне віднов-

лення нарощування обсягів капіталу деяких банків. Про це свідчить позитивна динаміка зміни питомої ваги капіталу таких банків, як «Укрсоцбанк», «Укрсиббанк», «Альфа-банк», «ОТП Банк» тощо.

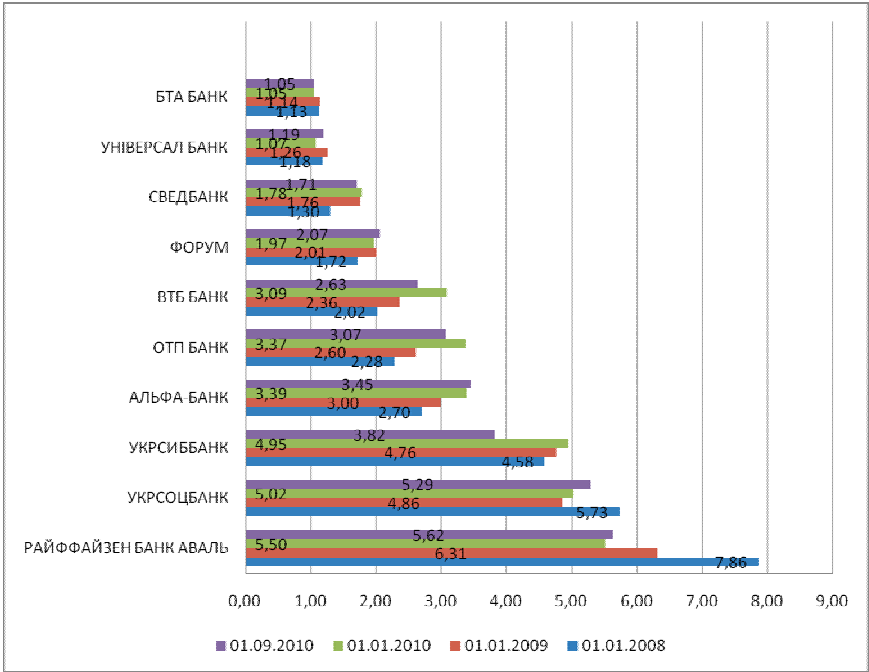

Рис. 3. Питома вага капіталу іноземних банків у загальному капіталі банківської системи України у 2008—2010 рр. [8]

За оцінюванням привабливості й безпеки інвестування банківської системи України міжнародним рейтинговим агентством Fitch наприкінці 2009 р. знецінені кредити, включно з проблемними (з простроченням термінів на 90 днів), і реструктуровані позики у банках становили 50 % портфелю, підвищення відбулося на 16 % порівняно з першим півріччям 2009 р. Це означає, що банківський сектор України й надалі потребує значної підтримки капіталом. Згідно з прогнозом Fitch наприкінці 2010 р. частка проблемних активів у портфелі українських банків може зрости до 60 % і якщо цей прогноз підтвердиться, банкам необхідно стане докапіталізація на суму понад 200 млрд грн, або приблизно 27 млрд дол., що майже у 6 разів перевищує обсяги, які українські банки інвестували в 2009 р. Це загрожує серйозними проблемами всьому банківському сектору

України. Проте, слід відзначити, що наприкінці липня 2010 р. у зв'язку зі схваленням МВФ нової кредитної програми для України (надання нового кредиту stand-by на сумму 15,1 млрд дол.) міжнародне рейтингове агентство Standard & Poor's підвищило довгостроковий рейтинг України за зобов'язаннями в іноземній валюті на одну сходинку від — *B* до + *B*.

Слід визнати, що в умовах нестабільності фінансового ринку основним механізмом нарощування капіталізації банків стала їх докапіталізація. Національний регулятор здійснив низку заходів щодо відновлення стабільного функціонування банківської системи у цілому й комерційних банків, зокрема. Так, був затверджений спеціальний порядок здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків, зокрема, визначені особливості фінансового оздоровлення банків в умовах запобігання негативним наслідкам фінансової кризи, згідно з якими спрощено процедури і скорочено терміни погодження статутів і реєстраційних процедур банків; запроваджено спрощений порядок збільшення статутного капіталу за рахунок коштів акціонерів (учасників) банку й інвесторів і реорганізації банків за рішенням власників; визначено процедури рекапіталізації банків за участю держави та заходи щодо фінансового оздоровлення банків в умовах запровадження тимчасової адміністрації [5].

За даними Держкомстату, саме за рахунок докапіталізації іноземних банків у фінансовий сектор України у 2009–2010 рр. надійшло 1,8 млрд дол. Проте, з огляду на значну підтримку іноземними інвесторами власних дочірніх структур наявний ризик, що за короткий проміжок часу банки з іноземним капіталом опанують значну частину банківського сектору України. Так, за прогнозами академіка В. Гейця, невдовзі в Україні «приблизно 70 % кредитного портфелю буде належати банкам з іноземним капіталом» [6]. Отже, це містить загрозу, що грошово-кредитна система України стане більш залежною від зовнішніх факторів. Відтак державна політика у цій сфері повинна бути спрямована на нівелювання таких негативних тенденцій і максимізацію позитивних ефектів, зокрема, щодо здешевлення банківських послуг, запровадження системи страхування банківських ризиків, технологічного оновлення економіки, зростання обсягів виробництва, зайнятості, підвищення якості кредитного аналізу, розширення спектру якісних послуг, європейської манери ведення справ, впровадження європейської бізнес-етики тощо.

Проблема капіталізації вітчизняної банківської системи дуже гостро постала в умовах фінансово-економічної кризи, що зумо-

вило неабияку увагу до неї як з боку вчених, так і з боку керівних органів. Високі обсяги ризикованих активів виявилися однією з головних причин занепаду банківської системи під час фінансово-економічної кризи в Україні, недбала політика комерційних банків призвела до зростання частки активів, що мають високий ступінь кредитного ризику, що супроводжувався зростанням ринкового ризику банків унаслідок зниження платоспроможності великої кількості українських банків.

Регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України потребує системного підходу, що повинен базуватися насамперед на заходах підтримання конкурентоспроможності вітчизняних банків з одночасним використанням технологічних й організаційних переваг іноземних банків для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом. Безперечно, що, з одного боку, відкритість вітчизняного ринку збільшує можливість залучення ресурсів на іноземних ринках і підвищення капіталізації банківської системи, однак, з іншого боку, така ситуація може призвести до надмірної залежності українських банків від кон'юнктури світових фінансових ринків, зростання рівня системного ризику з втратою державою важелів впливу на банківський сектор.

Позаяк слід враховувати, що найбільшу підтримку під час піку фінансової кризи отримали банки з іноземним капіталом, що свідчить про ризик домінування у найближчій перспективі на банківському ринку України таких банків, що повинна враховувати поточна інвестиційна політика у цій сфері.

Кризовий стан як у вітчизняній економіці, так і в усьому світі, падіння рейтингу України за показниками міжнародних рейтингових агентств значно знижують рівень довіри з боку інвесторів до нашої держави; отже, необхідні негайні заходи щодо її відновлення. На жаль, відсутність єдиної цільової комплексної програми залучення інвестування не сприяє якнайшвидшій стабілізації вітчизняної банківської системи, відповідно і стабілізації економіки у цілому. Лише комплексне вирішення всіх згаданих проблем дозволить збільшити капітальну базу банків і налагодити інвестиційну діяльність в Україні.

Література

1. *Мишкін Ф. С.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. С. Панчишина. — К.: Основи, 1998. — 963 с.
2. Капіталізація економіки: проблеми та перспективи: матеріали семінару // Економічна теорія. — 2006. — № 2. — С. 91—112.

3. Сизоненко В., Циганов С. Капіталізація як провідна компонента підвищення конкурентоспроможності банківської системи // Банківська справа. — 2008. — № 6. — С. 3—14.
4. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці: Монографія. — К.: КНЕУ, 2009. — С. 123.
5. Національний банк України. Офіційний сайт. — www.bank.gov.ua.
6. Зовнішні ресурси: як привабити та примусити працювати на економіку (інформаційно-аналітична записка) // Дзеркало тижня. — 17 червня 2010 р.

Статтю подано до редакції 21.10.09 р.

УДК 336.14:352

В. В. Крук,

асистент,

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розглядаються проблеми залучення зовнішніх ресурсів формування інвестиційного потенціалу місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцевий бюджет, бюджетний ресурс, джерела фінансування інвестиційних ресурсів, інвестиційний потенціал місцевого бюджету, механізм залучення зовнішніх ресурсів місцевого бюджету.

Рассмотрены проблемы привлечения внешних ресурсов формирования инвестиционного потенциала местных бюджетов.

Ключевые слова: местный бюджет, бюджетный ресурс, источники финансирования инвестиционных ресурсов, инвестиционный потенциал местного бюджета, механизм привлечения внешних ресурсов местного бюджета.

Problems of attracting external resources for investment potential of local budget.

Key words: local budget, budget resource, sources of financing investment resources, investment potential of local budget, mechanism of attracting external resources of local budget.